

Антон Владимирович Карташов

**ОГЛЕДИ О ИСТОРИЈИ
РУСКЕ ЦРКВЕ**

ТОМ I

Превели
Марија и Горан Дабетић

Крагујевац 2020

Садржај

Предговор српском издању.....	9
Предговор руског издавача.....	13
УВОД И КИЈЕВСКИ ПЕРИОД.....	27
Предговор.....	29
УВОД.....	31
О литератури.....	32
Систематска изградња историје Руске Цркве.....	34
Преддржавна епоха.....	65
Да ли је апостол Андреј Првозвани био у Русији?.....	65
Почеци хришћанства на територији будуће Русије.....	79
Прво крштење кијевских Руса.....	100
Олег (882–912).....	125
Игор (912–942).....	128
Кнегиња Олга (945–969).....	130
Свјатослав (945–972).....	139
Кнез Владимир. Његово обраћење и крштење.....	140
Ванруска, грчка и арапска сведочанства.....	150
Осмишљавање „повести”.....	153
Крштење Кијевљана.....	158
Преображај самог кнеза Владимира.....	162
Западни мит о крштењу Русије.....	170
Односи римских папа са кнезом Владимиром.....	172
Ко је био први руски митрополит?.....	173
Подела на периоде.....	178
ПЕРИОД КИЈЕВСКИ ИЛИ ПРЕМОНГОЛСКИ.....	181
Ширење хришћанства.....	183
Црквена управа у кијевском периоду.....	197
Епархије и епископи.....	225
Органи епархијске управе.....	233
Црквени закони.....	326
Средства за издржавање високе јерархије.....	249
Парохијско свештенство.....	253
Узајамни односи црквене и државне власти.....	262
Монаштво у премонголско време.....	273

Христијанизација руског народа.....	290
А) Вера.....	290
Б) Моралност (лична и друштвена).....	295
Васпитавање државне власти.....	306
Увођење просвећивања.....	307
Раздвајање са Западом.....	317
Библиографија.....	322
Увод и премонголски период.....	322
МОСКОВСКИ ПЕРИОД.....	333
А. Од најезде Монгола до иступања југозападне митрополије (1469).....	335
Судбина руске митрополије	
Развој њених односа према Грчкој Цркви, с једне стране, и према руској државној власти, с друге, од XIII до XVI века.....	348
Митрополит Кирил (1249–1281).....	349
Максим(1287–1305).....	355
Петар (1308–1326).....	359
Теогност(1328–1353).....	366
Алексије (1353–1378).....	369
Борба за јединство Руске митрополије.....	376
Михаил.....	387
Пимен.....	393
Митрополит Кипријан (1390–1406).....	399
Митрополит Фотије (1408–1431).....	405
Герасим (1433–1435).....	416
Исидор (1436–1441).....	417
Црквена самоуправа Москве после изгнанства митрополита Исидора.....	426
Митрополит Јона (1448–1461).....	432
Коначна подела руске митрополије (1458).....	434
Теодосије (1461–1464).....	437
Б. Од поделе митрополије до успостављања патријаршије (1469–1596).....	451
Митрополит Теодосије (1461–1464).....	452
Филип I (1464–1473).....	454
Геронтије (1473–1489).....	456
Зосима (1490–1494).....	460
Симон (1495–1511).....	460
Витално питање московског богословља.....	470
Преподобни Нил Сорски (1433–1508).....	485

Историософски закључак.....	490
Варлаам (1511–1521).....	492
Данило (1521–1539).....	494
Јоасаф (1539–1542).....	499
Макарије (1542–1563).....	502
Стоглави сабор.....	512
Атанасије (1564–1566).....	522
Герман.....	525
Свети Филип (1566–1568).....	525
Кирил IV (1568–1572).....	529
Антоније (1572–1581).....	529
Дионисије (1581–1587).....	530
Јов.....	530
Богословски спорови.....	532
Стјажатељство и нестјажатељство.....	532
Публицистика кнеза-инока Васијана.....	539
Максим Грк.....	542
Јереси.....	564
Претече стригољника.....	565
Стригољници.....	570
Јерес жидовствујућих.....	575
Јерес Башкина и Кривог.....	594
Дело игумана Артемија.....	600
Дело црквењака Висковатог.....	603
Библиографија за Московски период.....	607

ЈУГОЗАПАДНА МИТРОПОЛИЈА	
ОД ПОДЕЛЕ РУСКЕ ЦРКВЕ 1458. ГОДИНЕ ДО БРЕСТСКЕ	
УНИЈЕ 1596. ГОДИНЕ.....	
Списак западно-руских православних митрополита, који су	
управљали од 1458. до 1596. године.....	631
Општи положај Руске Цркве у Литванско-Пољској држави.....	633
Стање црквених дела за време појединих митрополита.....	641
Митрополит Григорије Бугарин (1458–1473).....	641
Митрополит Мисаил (1475–1480).....	647
Митрополит Симеон (1480–1488).....	651
Јона Глезна (1488–1494).....	652
Митрополит Макарије (Черт) (1494–1497).....	653
Митрополит Јосиф I Болгаринович (1497–1501).....	655
Митрополит Јона II (1503–1507).....	668
Митрополит Јосиф II Солтан (1507–1522).....	671
Међусобни односи унутар Цркве.....	675

Стање у бившој Галичкој митрополији.....	678
Митрополит Јосиф III (1522–1534).....	679
Митрополит Макарије II (1534–1555).....	680
Питње о Галичкој митрополији.....	681
Општа карактеристика положаја Православне Цркве у првој половини XVI века:	
владавина Сигизмунда I (1506–1548).....	683
Протестантизам у Пољској и Литванији.....	686
Сигизмунд II Август, велики кнез литвански од 1544. године и краљ пољски од 1548. до 1572. године.....	686
Јеретици.....	689
Позитивна страна либерализма Сигизмунда Августа за православље	690
Митрополит Силвестар Бељкевич (1556–1567).....	691
Јона III Протасевич (1568–1676).....	694
Литванска државна унија (1569). Римокатоличка реакција.	
Језуити у Пољској.....	694
Иља Јоакимович Куч (1576–1579).....	702
Онисифор Девича (1579–1589).....	702
Руско православно просвећивање.....	702
Острошка Библија 1580–1581. године.....	706
Острошка школа.....	709
Братства.....	710
Вилњуско Свето-Тројичко братство.....	712
Братске школе.....	714
Књижевна борба Руса.....	716
Епизода борбе против Грегоријанског календара (1583–1586). 718	
Сигизмунд III (1587–1632).....	722
Зачеци уније.....	723
Унија.....	728
Долазак патријарха Јеремије II.....	731
Митрополит Михаил Рогоза (1589–1596).....	734
Отворена борба за унију и против ње.....	761
Политички савез православних са протестантима.....	765
Деловање у Риму.....	772
Брест-Литовска унија из 1596. године. Сабор. Почетак борбе против уније	780
Отварање сабора.....	784
После Брестског сабора.....	790
Библиографија за историју Југозападне Руске митрополије.....	792

Предговор српском издању

У српској богословској и широј научној јавности одавно се осећа потреба за преводом на српски језик релевантног дела руске црквене историографије у којем је целовито и систематично представљена историја Руске Православне Цркве. Појавом таквог превода, уз српски превод *Путева руског богословља* Георгија Флоровског, српском читаоцу се пружа могућност целовитог сагледавања историјског и богословског пута Руске Православне Цркве. У том контексту треба посматрати превод на српски језик капиталног дела руске црквене историографије *Очерки по историји Русской Цркви* Антона Владимировича Карташова.

Антон Владимирович Карташов (1875-1960) припадао је последњој генерацији дореволуционих руских црквених историчара. Као студент Санктпетербуршке духовне академије, током 90-их година XIX века, имао је прилику да слуша предавања из црквене историје корифеја руске црквене историографије Василија Васиљевича Болотова. Почетком XX века предавао је Историју Руске Цркве у престоничкој академији. Већ тада код њега се родила идеја о писању целовите руске црквене историје. Бурни догађаји у Русији, почетком XX века, одвели су га ка активном учешћу у друштвеним збивањима, што га је удаљило од академије и остварења ове идеје. У револуционарној 1917. години био је последњи обер-прокурор Свјатјејшег Правитељствујушчег Синода и министар вероисповедања у влади Керенског. Отворио је рад помесног сабора 1917. године на којем је, после више од два века, изабран руски патријарх. Бољшевички преврат одвео га је у емиграцију, у Париз, где ће остати до краја живота. На Светосергијевском богословском институту у Паризу више од три деценије предавао је Историју Руске Цркве. Управо ће та предавања бити основ његовог животног научног дела – *Очерки по историји Русской Цркви*.

Ово дело припада групи класичних дела критичке руске црквене историографије у којима је систематски и свеобухватно представљена руска црквена историја. Оно се наслања на традицију дореволуционе руске црквеноисторијске школе из које је поникао и сам аутор. Ову традицију, пре свега, чине вишетомне систематске руске црквене историје митрополита Макарија (Булгакова), Евгенија Евсигњејевича Голубинског, Александра Павловича Доброклонског. Поменута дела настала су у XIX веку. *Очерки* Карташова су обележили XX век руске

црквене историографије. Ово дело, публиковано у Паризу 1959. године, представља својеврсну спојницу између дореволуционе и савремене руске црквене историографије.

Карташов је своје дело скромно назвао *Огледима*. Његов садржај, међутим, увелико превазилази скромни наслов, чинећи га једном од најбољих систематских руских црквених историја. Двотомни *Очерки по историји Русској Цркви* имају импозантан хронолошки и садржински опсег. Њихову почетну тачку представља анализа предања о проповеди Светог апостола Андреја Првозваног на *Руси*, а завршну казивање о синодалном периоду руске црквене историје током XVIII века. Ослањајући се на релевантне руске изворе, дореволуциону руску црквену историографију, као и инострану литературу, Карташов је маниром искусног црквеног историчара представио синтезу у којој се нижу кључне личности и догађаји руске црквене историје. У првом тому читалац ће имати прилику да се упозна са историјом Цркве у Кијевској *Руси*, периодом монголског ропства, процесом успостављања паралелних црквених структура у Кијевској и Московској *Руси*, односима са Цариградском патријаршијом, црквеним саборима, богословским споровима, духовном просветом, стањем свештенства и монаштва, закључно са крајем XVI века. Карташов не губи из вида историју Цркве у југозападној Русији – Малорусији (данашња Украјина). Детаљно црта слику црквених и политичких прилика, као и духовног стања у XV и XVI веку, који су водили ка закључивању трагичне Брест-Литовске уније, чије се последице у Украјини осећају и данас. У другом тому представљен је период руске патријаршије у XVII веку, где је у центру пажње епоха патријарха Никона, затим одбрана Православља од унијатских притисака у Малорусији, а завршетак представља поглавље о црквеној политици цара Петра I Великог и његових наследника током XVIII века. Карташов, нажалост, није продужио своје дело на руску црквену историју XIX и прве половине XX века.

Очерки Карташова су публиковани пре више од пола века. Нису све оцене изнете у овом делу неспорне. У неким сегментима савремена руска црквена историографија је исправила или допунила тезе Карташова. Без обзира на проток времена и нова црквеноисторијска сазнања, ово дело остаје оријентир у проучавању руске црквене историје. Ако бисмо правили паралелу између руске и српске црквене историографије онда бисмо значај дела Карташова *Очерки по историји Русској Цркви* за руску црквену историографију могли да упореди-

мо са значајем тротомне *Историје Српске Православне Цркве* Ђока Слијепчевића за српску црквену историографију.

Превод на српски језик начињен је са издања које је 1991. године објавила Академија наука СССР-а. То је било прво издање овог дела које је објављено у Русији, чиме је у матици обновљен интерес за руску црквену историју. Карташов је српској богословској јавности до сада углавном био познат по двотомним *Васеленским саборима*, преведеним на српски језик крајем XX века. Преводом дела *Очерки по историји Русской Церкви* српски читаоци имају прилику да се упознају са још једним капиталним делом овог значајног руског црквеног историчара.

Проф. др Владислав Пузовић